

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Natálie Junová

Participační práva dítěte v soudním řízení

Bakalářská práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Participační práva dítěte v soudním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 18. března 2021

Natálie Junová

Děkuji Mgr. Janu Kratochvílovi, Ph.D. za ochotné vedení práce, čímž přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Vymezení některých pojmů	8
1.1 Dítě	8
1.2 Participační práva	10
1.2.1 Právo dítěte být informováno	11
1.2.2 Právo dítěte vyjádřit svůj názor	13
1.3 Prání dítěte versus nejlepší zájem dítěte	14
2. Podmínky pro uplatnění participačních práv dítěte	17
2.1 Věk dítěte	18
2.2 Rozumová a emocionální vyspělost	20
2.3 Relevance názoru dítěte	21
3. Slyšení dítěte	24
3.1 Slyšení přímé	26
3.2 Slyšení zprostředkované	29
3.2.1 Zastoupení dítěte v řízení	29
3.2.2 Znalecký posudek	31
3.2.3 Zjištění názoru prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí	32
Závěr	36
Seznam použitých zdrojů	38
Shrnutí	43
Summary	44
Klíčová slova	45
Key words	45

Seznam použitých zkratk

ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ÚPrDt, Úmluva	Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ZOSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte
ÚS	Ústavní soud České republiky
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina	usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod

Úvod

Nezletilé dítě v řízení před soudem nemá až na výjimky plnou procesní způsobilost a nemůže tak realizovat svá procesní práva a hájit své zájmy. V řízeních, která se dítěte dotýkají, je však nutné zajistit i nezletilému dítěti možnost participovat na řízení. Nejčastěji se jedná o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé děti, kde je nutné zajistit dítěti možnost vyjádřit v řízení své názory a postoje k projednávané věci, neboť se ho řízení úzce dotýká. Konkrétně pak rodičovský konflikt, zejm. rozvod a řízení s ním související, jako řízení o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů a řízení ve věcech výživného a rozhodování soudu o styku nezletilého s tím z rodičů, kterému do péče svěřen nebyl, zasahují velmi citelně do sféry dítěte. V těchto řízeních, je nutné chránit nejen samotného nezletilého, ale také rodinu a rodinný život. Právě koncepce participačních práv dítěte umožňuje dítěti realizovat svá práva, a to s ohledem na jeho věk a také rozumovou a emocionální vyspělost.

V posledních letech je otázka aktivního zapojení dítěte do soudního řízení stále diskutovaným tématem, neboť se s tím pojí několik problematických záležitostí. Je zřejmé, že i nezletilé dítě má zaručeno právo na spravedlivý proces. Otázkou však zůstává, jak ho efektivně zapojit tak, aby byly dodrženy nejen mezinárodními závazky, ale také byla dítěti skutečně zajištěna účinná realizace jeho procesních práv a zároveň na něj nebyly přenášeny větší nároky, než které je schopno unést.

Participační práva dítěte zakotvuje Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (dále jen „ÚPrDt“) v článku dvanáctém. ÚPrDt ukládá smluvním státům povinnost zabezpečit dítěti, které je schopné formulovat své vlastní názory, právo tyto názory vyjadřovat, a to ve všech záležitostech, které se dítěte dotýkají. Těmto názorům musí být věnována pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Vnitrostátní úprava obsahuje několik ustanovení práva procesního i práva hmotného zakotvující právo dítěte být v řízení, které se ho týká slyšeno a právo v takovém řízení vyjádřit svůj názor. Nelze opomíjet, že důležitou součástí participačních práv dítěte je i právo dítěte být informováno, neboť teprve tehdy je zaručena účinná ochrana a realizace jeho práv. Hlavní výzkumnou otázkou stanovím takto: Je v České republice zajištěno účinné uplatnění participačních práv?

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se bude zabývat vymezením základních pojmů, které se s participačními právy nerozlučně pojí. Úkolem této kapitoly je především vymežit, koho lze rozumět pod pojmem *dítě* pro účely přiznání participačních práv. Dále kapitola vymezí termín samotných participačních práv a také se bude zabývat přáním

dítěte, pojmem nejlepší zájem dítěte a jejich vzájemnou vazbou. S tím souvisí i další dílčí výzkumná otázka, a to: Je pro soud názor či přání dítěte závazný?

Stěžejními kapitolami je kapitola druhá a třetí. Podmínky pro uplatnění participačních práv budou vymezeny v kapitole druhé. Jedná se o podmínky, na základě nichž by soudy měly dospět k závěru, zda je dítě schopné v daném řízení vyjádřit svůj názor. Těmito kritérii, která by soudy měly posuzovat jsou: věk dítěte, rozumová a emoční vyspělost dítěte a relevance názoru dítěte. Kapitola se zaměří především na problematiku vymezení věkové hranice pomocí vyvratitelné právní domněnky stanovené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“). Dílčí výzkumnou otázku stanovuji takto: Jak k problematice věku, jako předpokladu pro realizaci participačních práv, přistupuje Ústavní soud ČR (dále jen „ÚS“)?

V rámci třetí kapitoly se práce bude zabývat jednotlivými způsoby slyšení dítěte. Úmluva o právech dítěte, tak i vnitrostátní právní úprava upravuje možnost přímého a zprostředkovaného slyšení. ÚPrDt stanoví, že způsob slyšení musí být v souladu s vnitrostátními předpisy. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) konkrétně vymezuje, že dítě může být slyšeno přímo soudcem, nebo jeho názor může být zjištěn prostřednictvím zástupce, znaleckým posudkem nebo prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Úkolem této kapitoly je podat přehled výhod i možných úskalí jednotlivých způsobů zjišťování názoru dítěte. Pokusím se vymezit, kdy je vhodné, aby soud přistoupil k přímému slyšení dítěte, a naopak kdy může být účinnější zvolit některý nepřímý prostředek.

V rámci jednotlivých kapitol budu upozorňovat na aktuální problematické aspekty participačních práv. Jedním z hlavních problémů, se kterým se stále participační práva potýkají, je úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte. Je nutné mít na zřeteli, že dítě není dostatečně emocionálně a rozumově vyspělé, nachází se v závislém postavení na rodiči, může být snadno jedním z rodičů ovlivňováno. To musí soud při přiznávání váhy názoru dítěte brát v potaz. Dalším často v poslední době diskutovaným problémem je postavení OSPODu v roli kolizního opatrovníka.

Při zpracování práce budu využívat převážně metodu deskriptivní a analytickou, v některých podkapitolách metodu komparativní. K vypracování práce využiji kromě platných právních předpisů, komentář k ÚPrDt, pokyny Justice vstřícné k dětem, relevantní monografii a periodika – především Právo a rodina a Rodinné listy. Pracovat budu též s judikaturou ÚS.

1. Vymezení některých pojmů

Podstatou participačních práv je teze, že by dítěti, jako účastníkovi řízení měla náležet stejná práva, jako všem ostatním účastníkům. Dítě v řízení, jež se ho týká, nelze vnímat jako pouhý objekt, ale je třeba na něj nahlížet jako na plnohodnotný subjekt právních vztahů¹ a umožnit mu i přes jeho procesní nezpůsobilost realizovat svá práva, a to s ohledem na jeho věk, rozumovou a mravní vyspělost. Dítěti musí být garantováno právo být informováno, právo vyjádřit svůj názor a přání, případně právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo zcela učinit rozhodnutí.²

Pro účely participačních práv dítěte je důležité vymežit, koho lze rozumět pod pojmem dítě a komu tedy participační práva dítěte přiznat.

V souvislosti s participačními právy se setkáváme s pojmem přání dítěte a nejlepšího zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte je princip, který ovládá současné rodinné právo.³ Posuzování nejlepšího zájmu dítěte se stále setkává s nejasnostmi, vedle toho je problematické i vyvažování zájmu dítěte a zájmu dalších účastníků řízení při rozhodnutí soudu.

1.1 Dítě

Úmluva o právech dítěte vymezuje *dítě* jako lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.⁴

V případě českých právních předpisů je pojem dítě složitější definovat, neboť neexistuje žádná zákonná definice. V českých právních předpisech se můžeme setkat se dvěma rovinami užívání pojmu dítě.

V prvním významu právní úprava užívá pojem dítě ve vztahu předkové (ascendenti) a potomci (descendenti). Tento význam se pak uplatní především v dědickém právu. Vedle toho se setkáváme s pojmem dítěte jako osoby, které je poskytována zvýšená ochrana vyplývající především z ÚPrDt a Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).⁵ V kontextu participačních práv dítěte je důležitý druhý význam.

---

¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 13-14, s. 470-477.

² RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 31 s.

³ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 3, s. 88-93.

⁴ Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), čl. 1

⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, RYBA, Jan. Dítě. In: HENDRYCH a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

Vedle pojmu dítě, se v českých právních předpisech na několika místech objevuje pojem *mladiství*. Pojmu mladiství využívá na několika místech i Listina (čl. 29 a čl. 32) a je proto důležité se na tento pojem blíže zaměřit. Ve smyslu Listiny je dítětem nezletilá osoba, tedy osoba, která nedosáhla zletilosti, tj. 18 roku věku. V některých právních vztazích se však rozlišuje mezi dítětem a *mladistvým*, kterým je osoba mezi 15 a 18 rokem věku.⁶ Toto rozlišování se dále objevuje zejména v souvislosti s trestní odpovědností mladistvých upravené v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“) popř. zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. ZSVM rozlišuje mezi pojmem *dítě* a pojmem *mladiství*. Dítětem rozumí mladšího patnácti let, zatímco za mladistvého považuje toho, kdo dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok věku.⁷ Dále se s pojmem mladiství setkáváme v rámci právní úpravy pracovního práva. Mladistvým zaměstnancem se rozumí zaměstnanec mladší osmnácti let, přičemž těmto zaměstnancům je s ohledem na jejich věk přiznána větší ochrana zdraví při práci a týká se jich zvláštní úprava pracovních podmínek.⁸

České právní předpisy dále v souvislosti s pojmem dítě užívají pojmy, kterými je *nezletilost*, *zletilost* a *svéprávnost*.⁹

ObčZ stanoví, že zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku¹⁰ a je tak tedy vázána na věk. Vedle toho ObčZ stanoví, že svéprávným se člověk stává zletilostí. Plně svéprávným se mimo to osoba může stát přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství.¹¹ Svéprávnost znamená, že člověk je způsobilý nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy právně jednat.¹² Z toho vyplývá, že i nezletilá osoba může nabýt za splnění podmínek plné svéprávnosti, naopak pojem zletilost je vázán na pevně stanovenou věkovou hranici dosažení osmnácti let věku. Dle českého právního řádu lze tedy za dítě, s ohledem na pravidla obsažená především v ObčZ, považovat člověka, který nedovršil osmnáctý rok věku.

---

⁶ PEKAŘOVÁ, Lenka. Čl. 32 [Ochrana rodiny, rodičovství a mateřství; zvláštní ochrana nezletilých]. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, 892 s.

⁷ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 2 odst. 1 písm. b) a c)

⁸ BOGNÁROVÁ, Věra. Mladiství zaměstnanci. In: HENDRYCH a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁹ Akademie HAVEL, HOLÁSEK & PARTNERS, S.R.O. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. [cit. 27. 10. 2020]. Dostupné na: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pecce-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf>.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 30 odst. 1

¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 30 odst. 2

¹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 15 odst. 2

V kontextu participačních práv dítěte nás tedy bude především zajímat *dítě*, jakožto nezletilá osoba, které právo přiznává zvýšenou ochranu s ohledem na nižší věk a z něj pramenící nedostatečnou vyspělost.¹³ Pokud osoba již dosáhla zletilosti, či nabyla plné svéprávnosti před dosažením zletilosti, není na místě mluvit o ní jako o subjektu participačních práv dítěte, neboť by se dle mého názoru nejednalo již o slabší subjekt, který je hoděn zvýšené ochrany. Tato osoba, by se mohla do soudního řízení zapojit jako účastník s plnou procesní způsobilostí a není tedy důvod jí poskytovat tuto zvýšenou ochranu.

1.2 Participační práva

Participace z lat. *partem capere* znamená *podílet se* nebo *účastnit se* na něčem; participant je *ten, kdo na něčem participuje*, tj. ten kdo se na něčem *spoluúčastní, spolupodílí*.¹⁴ Participační práva dítěte jsou garantována mezinárodními smlouvami, zejm. článkem 12 ÚPrDt. Úmluva o právech dítěte zakotvuje právo dítěte vyjádřit svůj názor v řízení, které se jej dotýká a zároveň stanovuje povinnost smluvním státům zabezpečit možnost dítěte vyjádřit svůj názor ve všech těchto záležitostech.¹⁵ Odstavec druhý článku 12 ÚPrDt stanovuje, že dítěti musí být poskytnuta možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká. Dítě může být slyšeno buď přímo nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu.

V řízení, které se dítěte bezprostředně dotýká, nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt aktivit svých rodičů či třetích osob, ale je třeba s ním zacházet jako s aktivním jedincem, tedy subjektem práva a účastníkem řízení.¹⁶

Participační práva dítěte je možné rozdělit do dvou základních skupin. Jedná se především o právo dítěte být informováno a právo dítěte vyjádřit svůj názor.¹⁷

Dítěti je nutné umožnit participovat na řízení v závislosti na jeho věku a rozumové a volní vyspělosti. Z ÚPrDt vyplývá, že právo vyjádřit svůj názor v řízení, má dítě, které je schopné formulovat vlastní názory. Věk a rozumová a volní vyspělost hrají v rámci participačních práv dítěte důležitou roli. Závěr věty v článku 12 ÚPrDt stanoví, že názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Zatímco u mladších dětí (např. u batolat) bude prakticky nemožné názor zjistit, tak u starších dětí lze naopak předpokládat, že budou

---

¹³ SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě. *Právo a rodina*. 2013, roč. 15, č. 3, s. 17.

¹⁴ PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2001. 571 s.

¹⁵ Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), čl. 12

¹⁶ WESTPHALOVÁ: Zapojování dětí do rozhodování..., s. 470-477.

¹⁷ RADVANOVÁ: Rodina a dítě..., 31 s.

schopné vytvořit si a formulovat vlastní názory na věc.¹⁸ V souvislosti s tím vnitrostátní úprava obsahuje ustanovení zakotvující vyvratitelnou právní domněnku, že o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento názor sdělit.¹⁹

1.2.1 Právo dítěte být informováno

Nezbytnou podmínkou účinné ochrany práv dítěte je právo být informováno, neboť právě až na základě relevantních informací si může dítě utvořit na věc vlastní názor a následně tento názor sdělit. Dítě by mělo být o probíhajícím řízení zpraveno bez ohledu na věk, a to takovým způsobem, který je pro něj nejpříjemnější.²⁰ Informováno by tak mělo být každé dítě, které je schopné s ohledem na svou rozumovou vyspělost informace pochopit. Dítě musí být informováno o všech důležitých skutečnostech, především o podstatě a průběhu řízení, ale také o možných dopadech na dítě, a to tak, aby si mohlo s ohledem na svůj věk a rozumovou a volní vyspělost utvořit vlastní názor.²¹ Dítě si musí být dostatečně vědomo následků své volby. Dětem tedy musí být vysvětleno, jakou důležitost bude jimi poskytnuté stanovisko mít²² a jaké následky bude představovat především pro jeho život po skončení řízení.

Právo dítěte na informace v řízení, které se ho dotýká, zaručuje Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Ta v článku třetím stanovuje, že dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, má právo dostávat příslušné informace, právo konzultovat a vyjádřit svůj názor a právo být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí. Tato práva jsou dítěti zaručena, v jiném případě se jich má dítě možnost domáhat.

Na vnitrostátní úrovni je právo dítěte na informace o řízení, které se jej týká upraveno v ZŘS, kdy soud v řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, má postupovat tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí. Tato povinnost je stanovena nejen soudu, ale i zákonnému zástupci či opatrovníkovi nezletilého.²³

---

¹⁸ ROGALEWICZOVÁ Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, 127 s.

¹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 867 odst. 2.

²⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 3, s. 1.

²¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. 126 s.

²² Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. [online]. rm.coe.int, [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

²³ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ust. § 20

Vedle ustanovení ZŘS obsahuje mimo jiné vnitrostátní úprava ustanovení v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále jen „ZOSPOD“) zakotvující právo dítěte, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je účastníkem, nebo jde-li o jiné rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdržet od OSPODu informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících.²⁴

Právo na informace jako součást participačních práv dítěte se vztahuje i na časový úsek po skončení řízení. Dítěti, které vyjádřilo svůj názor, by měl být srozumitelně sdělen výsledek řízení a vysvětleno, jak jeho názor ovlivnil výsledek a v jaké míře byl vzat v potaz.²⁵ Teprve to zaručuje, že vyjádření dítěte bude bráno vážně, a to že se jím soud skutečně zabýval.

Důležitý aspekt práva být informován shledávám také v informování dítěte o tom, že soud nemusí rozhodnout v souladu s jeho přáním či názorem. Tato povinnost soudu mimo jiné vyplývá z Pokynů ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Tím lze předejít následnému zklamání dítěte a následné nedůvěře v soud. Je tedy podstatné, aby bylo dítěti vysvětleno, proč soud rozhodl zrovna takovým způsobem, a to zejména v rozhodnutích, v nichž soud názorům dítěte nevyhověl.

Informace o řízení by primárně dítěti měli poskytovat jeho rodiče. Povinnost rodičů zpravit dítě o řízení zakotvuje § 875 ObčZ. Jedná se o povinnost rodičů sdělit dítěti před rozhodnutím, které se dotýká jeho zájmu, vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a ten rodičům sdělit. Tato koncepce zdůrazňuje, že na dítě nemá být pohlíženo jako na pasivní objekt ovládaný svými rodiči²⁶, ale má mu být umožněno podílet se rozhodování o své osobě.

Domnívám se, že právě rodiče by měli nejprve dítě informovat o skutečnostech důležitých pro utvoření jeho názoru v rámci řízení. Zejména pak v rodinněprávních věcech jako je rozvod rodičů a svěření nezletilého dítěte do výchovy či úprava styku s dítětem. Vždyť jsou to právě rodiče, kvůli nimž se dítě ocitá v postavení účastníka soudního řízení. Především pro malé děti je příjemnější přijmout informace od osob, kterým důvěřují. Problémem však je, že v rámci těchto řízení nemusí být rodiče schopni sdělit informace objektivně a nestranně, a naopak se mnohdy snaží s dítětem manipulovat. Obecně, ale mnoho rodičů ani neví, že mají povinnost dítě informovat. V tom případě pak musí svou povinnost splnit soud či jiný orgán, např. OSPOD.

---

²⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., sociálně-právní ochrana dětí, ust. § 8 odst. 3.

²⁵ WESTPHALOVÁ: Zapojování dětí do rozhodování ve věcech..., 470-477 s.

²⁶ tamtéž

1.2.2 Právo dítěte vyjádřit svůj názor

Participační práva dítěte dále spočívají v možnosti dítěte vyjádřit svůj názor a případně svým názorem ovlivnit rozhodnutí. Právo dítěte vyjádřit svůj názor vychází z ÚPrDt a posiluje právní postavení dítěte.²⁷ Vyjádřit názor může dítě účinně až na základě informací, které by mělo předem obdržet. Teprve tehdy může být názoru dítěte dána dostatečná váha. Jak je již výše zmíněno, právo vyjádřit svůj názor má dítě, které je schopné formulovat své názory.

Vytvořit si vlastní názor je dítě schopné v rozsahu své rozumové a mravní vyspělosti a v souvislosti s dosaženým rokem věku. ObčZ v § 867 stanovuje vyvratitelnou právní domněnku, že dítě starší dvanácti let je schopné vytvořit si na základě informací vlastní názor a ten sdělit. Jelikož se jedná o vyvratitelnou právní domněnku, pokud soud zjistí, že i přestože je dítě starší dvanácti let, ale nedosáhlo takového stupně vývoje, aby bylo schopné si svůj názor utvořit a formulovat jej, nevyslechne jej a namísto něj, vyslechne osobu, která je schopna hájit zájmy dítěte a zároveň její osobní zájmy nejsou v kolizi se zájmy dítěte. A to i naopak. Pokud je dítě mladší, musí jej soud posoudit individuálně a případně i přes nižší věk, pokud je dítě schopné formulovat svůj názor, k jeho slyšení přistoupit.

Dítěti musí být umožněno svůj názor na řízení, které se ho dotýká vyjádřit. To však neznamená, že by tento názor byl pro soud závazující. Jak ve svém nálezu judikoval ÚS, názor dítěte není pro soud závazný, neboť by v opačném případě bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné. V takovém případě by postačovala pouze zjistit názor dítěte a z něho vycházet.²⁸ Takovýto přístup by však rozhodně nebyl správný a právně souladný. Po slyšení dítěte, musí právě soudce, s ohledem na dítětem vyjádřený názor na věc a s přihlédnutím k dalším okolnostem případu, rozhodnout. Konečné hodnocení tedy vždy náleží soudu.²⁹

Na závěr je důležité zmínit, že se jedná o právo dítěte, nikoliv o jeho povinnost. Toto tvrzení potvrdil ÚS ve svém nálezu ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13, kde zdůraznil, že *„právo dítěte být slyšen a přítomen jednání je jeho privilegium, a pokud jej využít nechce, nelze jej k tomu nutit“*.

---

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. § 867 [Zjištění názoru nezletilého dítěte]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 852.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 1649/2013

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1156/2010

1.3 Přání dítěte versus nejlepší zájem dítěte

V řízení, které se dotýká zájmů dítěte, mají tyto děti právo participovat na rozhodování otázek, které se jich dotýkají. Dítě má nejen právo vyjádřit svůj názor, ale soud tento názor musí vzít při rozhodování v potaz a zabývat se jím. To však může v praxi působit komplikace, neboť může dojít ke konfliktu *přání dítěte se zásadou nejlepšího zájmu dítěte*.

Koncept nejlepšího zájmu dítěte byl poprvé zakotven v Deklaraci práv dítěte z roku 1956. V současné době nejlepší zájem dítěte najdeme v řadě právních dokumentů, a to jak na mezinárodní, tak i vnitrostátní úrovni.³⁰ Nejlepší zájem dítěte, neboli *the best interest of the child*, znamená, že rodiče, soudy, sociální pracovníci i další dotčené subjekty mají mít nejlepší zájem dítěte na zřeteli při každé činnosti, která se týká nezletilých dětí.³¹ ÚPrDt v článku třetím stanoví, že nejlepší zájem dítěte by měl být předním hlediskem jakékoliv činnosti týkající se právě dětí. V současné době se jedná o základní princip a základní východisko přístupu k dětem.

Výbor pro práva dítěte označil princip nejlepšího zájmu dítěte za jednu ze čtyř obecných zásad ÚPrDt. Na nejlepší zájem dítěte je v ÚPrDt odkazováno mimo článku třetího i na několika dalších místech, například v článku 10, článku 18 atd. V kontextu ÚPrDt představuje nejlepší zájem dítěte souhrn všech práv, která jsou dítěti v Úmluvě přiznána.³²

Zájem dítěte je neurčitým právním pojmem. Jeho význam lze spatřovat v několika rovinách. Zaprvé se jedná o právo na zdravý vývoj dítěte, jeho rozvoj a integritu. Dále jde o jeho studijní a později pracovní uplatnění. A za třetí se jedná o právo dítěte na dostatečné informace a právo vyjadřovat se k dění kolem, které má přímý vliv na osobní i právní sféru dítěte.³³ Jak uvádí Obecný komentář Výboru pro práva dítěte „*cílem konceptu nejlepšího zájmu dítěte je zajistit plný a účinný výkon všech práv obsažených v Úmluvě a všestranný rozvoj dítěte.*“³⁴ Touto třetí složkou se rozumí participační práva dítěte.

Soud při rozhodování o osudu dítěte, v souvislosti s otázkou nejlepšího zájmu dítěte, musí brát v úvahu i další vývoj dítěte, a to i přes znění § 154 odst. 1 OSŘ, dle něhož je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení.³⁵ Při rozhodování o dítěti je však důležité, aby soud

---

³⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Zájem dítěte je vždy to, co chci já. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 11, s. 1.

³¹ tamtéž

³² ALSTON, P. The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 1994, č. 3, s. 19.

³³ KOVÁŘOVÁ: Zájem dítěte je..., s. 1.

³⁴ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>> .

³⁵ LUŽNÁ, Romana. Nejlepší zájem dítěte. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 10, s. 18-19.

učinil své rozhodnutí z hlediska delšího časového horizontu, tak aby rozhodnutí odpovídalo nejlepšímu zájmu dítěte i za delší časový úsek.

Princip nejlepšího zájmu dítěte lze vnímat jako prostředek poskytnutí ochrany dítěti, jako slabšímu, zranitelnému subjektu. Dítě nemá procesní způsobilost, nemá způsobilost chránit vlastní zájmy, je proto nutné mu přiznat zvýšený stupeň ochrany a princip nejlepšího zájmu dítěte mu takovou ochranu poskytuje.³⁶

V řízení, jež se dotýká zájmů nezletilého účastníka, by měla být zásada nejlepšího zájmu dítěte předním hlediskem, nikoliv však jediným hlediskem. Je důležité brát v potaz zájmy všech účastníků řízení, v kontextu rodinného práva pak zájmy rodičů, a tyto zájmy poměřovat na základě testu poměrnosti, tak aby bylo nalezeno řešení v souladu s tezí „*maximální prospěch dítěti a minimální újma ostatním*“.³⁷ Rozhodnutí by mělo co nejvíce odpovídat zájmům všech dotčených subjektů.³⁸ Soud tedy po zvážení všech okolností případu nemusí vždy nutně vydat rozhodnutí, které bude v nejlepším zájmu dítěte. I přes to by však měla mít zásada nejlepšího zájmu dítěte silnější postavení, které je ospravedlněno znevýhodněnou pozicí dětí, která je dána nedostatkem věku, jejich závislostí, právním postavením apod.

Soud musí nejlepší zájem dítěte vykládat s ohledem na individuální vlastnosti každého jednotlivce, především s přihlédnutím k věku, úrovni vyspělosti, příslušnosti k menšinové skupině, smyslovému, fyzickému či mentálnímu postižení apod.³⁹ Proto není pro soudy vždy snadné posoudit, co je v nejlepším zájmu toho daného dítěte.

Od zájmu dítěte však musíme odlišovat *přání dítěte*. Přání dítěte je subjektivním pocitem dítěte, a proto ho může ovlivňovat mnoho aspektů. Těmito aspekty může být jeho závislost, nevyzrálost a mimo to může být dítě korumpováno, vydíráno či programováno.⁴⁰ Relevance přání dítěte roste s jeho věkem, emocionální a rozumovou vyspělostí, je vždy však na soudu, aby posoudil, co je v jeho nejlepším zájmu, a to vždy v konkrétním případě s přihlédnutím k individuálnímu dítěti. To, co je obecně v zájmu dětí, nemusí být v nejlepším zájmu konkrétního jedince.⁴¹

Jak uvádí náleží ÚS ve svém rozhodnutí „při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte by zásadním vodítkem mělo být jeho přání, avšak hodnocené, zejména u dětí předškolního věku,

---

³⁶ KORNEL: Některé problematické aspekty principu..., s. 88-93.

³⁷ RADVANOVÁ: Rodina a dítě..., s. 33.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10

³⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 9, s. 2.

⁴⁰ BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému)*. 1 vydání. Praha: Nakladatelství Triton, 2008. 11 s.

⁴¹ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu..., s. 88-93.

se zřetelem k jejich rozumové a emocionální vyspělosti“. Při hodnocení relevance přání dítěte, a tedy toho, zda dítě dokáže posoudit co je v jeho nejlepším zájmu, musí soud zhodnotit jeho rozumovou a emocionální vyspělost.

ÚS ve svém rozhodnutí konstatoval, „že konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro ně v konkrétní věci vhodné, případné, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.“⁴² Nezletilé dítě není vždy samo schopno dostatečně posoudit co je v jeho nejlepším zájmu, proto konečné hodnocení musí náležet soudu, který se neřídí pouze přáním dítěte, ale vychází i ze skutkových okolností případu či tvrzení a názorů dalších osob.

Vztah přání dítěte a zájmu dítěte, je takový, že dítě vyjadřuje v řízení své přání, tedy subjektivní názor na věc. Oproti tomu soudy a jiné orgány jsou povinny ve věcech, které se týkají nezletilého dítěte, rozhodovat dle zásady nejlepšího zájmu dítěte, která obsahuje příkaz k objektivnímu hodnocení zájmu konkrétního dítěte. To znamená, že soud musí vyslechnout názor dítěte, vzít ho v potaz, ale v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte rozhodnout v zájmu dítěte, a to i tak, že konečné rozhodnutí může být s přáním dítěte v rozporu.

---

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09

2. Podmínky pro uplatnění participačních práv dítěte

Problematickým aspektem participačních práv je jejich samotná realizace, především posuzování naplnění podmínek v rámci řízení před soudem. V rámci přiznání práva vyjádřit svůj názor, je nutné posoudit, které dítě je schopné utvořit si a formulovat své názory a zároveň zajistit, aby byla názorům tohoto dítěte věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti.⁴³

Soud se při realizaci participačních práv dítěte, zejm. práva na slyšení zabývá především třemi kritérii: způsobem slyšení, věkem dítěte, jeho rozumovou a emocionální vyspělostí a relevancí názoru dítěte, tj. závazností projeveného názoru dítěte.

V Komentáři výboru OSN pro práva dítěte z roku 2009 lze nalézt základní zásady pro zajištění a realizaci participačních práv dítěte. Obecně lze konstatovat, že je při výkladu participačních práv zastáván extenzivní výklad.⁴⁴

Jednou ze základních zásad je, že s dítětem je nutné zacházet jako s nositelem práv. Smluvní státy jsou povinny zajistit dítěti možnost formulovat vlastní názor, a to ve všech případech, kdy se dítě rozhodne, že svůj názor projevit chce.

Formulaci ÚPrDt „*schopno formulovat své vlastní názory*“ nelze vykládat jako omezující, jak vyplývá z Všeobecného komentáře k článku 12 ÚPrDt. Naopak smluvní státy Úmluvy jsou zavázány vytvořit a zajistit dítěti podmínky k možnosti vytvoření a formulování jeho názoru v řízení. Státy by neměly vycházet z předpokladu, že dítě není schopné vyjádřit svůj názor, ale naopak zajistit takové komunikační prostředky pro to, aby dítě své právo mohlo realizovat, a to i například prostřednictvím neverbálních forem komunikace včetně hry, řeči těla, kreslení apod., aby i nejmladší nebo hendikepované děti byly schopny vyjádřit svá přání.⁴⁵

Soud musí k názorům dítěte „*přihlédnout způsobem dopovídajícím jeho věku a vyspělosti*“. Tato část ustanovení se týká relevance, tj. závaznosti názoru dítěte. Soud musí posoudit názor dítěte a přiznat mu určitou váhu. To se děje především na základě věku dítěte a na základě posouzení jeho rozumové a emocionální vyspělosti. Pokud je tedy dítě schopno

---

⁴³ HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. pravonadestvi.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadestvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

⁴⁴ tamtéž

⁴⁵ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

vyjádřit svůj názor, musí být jeho názor brán vážně a soud se s ním musí v rozhodnutí vypořádat.⁴⁶

2.1 Věk dítěte

Jedním z kritérií pro realizaci participačních práv nezletilých účastníků, které soud posuzuje, je věk. ÚPrDt jednak stanoví, že participační práva jsou zaručena dítěti, které je schopno formulovat své názory a za druhé, že názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

První otázkou, které se soud musí věnovat, je tedy zjištění, jaké dítě je schopné formulovat své názory. Pokud je dítěti právo vyjádřit svůj názor přiznáno, vyskakuje druhá otázka a to, jakou relevanci názor dítěte má a jaká váha mu má být přiznána. Nejčastějším vodítkem soudu pro zodpovězení obou těchto otázek je právě věk dítěte. Relevancí názoru dítěte se budu dále zabývat v následující kapitole.

Z Všeobecného komentáře k čl. 12 vyplývá, že by smluvní státy měly vycházet z predikce, že je dítě schopné vyjádřit svůj názor, nikoliv naopak. Vychází se z předpokladu, že děti jsou schopné již od neútlejšího věku vyjádřit svůj názor, ačkoliv ne verbálně. Je tedy potřeba využít takových forem komunikace, aby byl jejich názor zjištěn. ÚPrDt tak nestanoví žádnou věkovou hranici, po jejímž dosažení by měla být dítěti participační práva v řízení přiznána, naopak apeluje na smluvní státy, aby ani ony nevázaly přiznání těchto práv na dosažení konkrétního roku věku.⁴⁷ Vedle toho Úmluva o výkonu práv dětí participační práva přiznává jen dítěti, které má dostatečnou schopnost chápat situaci dle vnitrostátní úpravy.

Vnitrostátní úprava stanoví vyvratitelnou domněnku dosažení dvanáctého roku věku jako hranici pro přiznání participačních práv.⁴⁸ Obdobně stanovil hranici dosažení dvanácti let věku v jednom ze svých nálezů ÚS.⁴⁹ Domněnka presumuje schopnost dítěte staršího dvanácti let utvořit si názor a schopnost tento názor sdělit, není-li prokázán opak. ÚS konstantně stanoví, že *„věk dvanácti let představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit postoj (přání) dítěte přímo před soudem.“*⁵⁰

---

⁴⁶ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 867 odst. 2.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, obdobně nález Ústavního soudu ze dne 26. 5 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13; nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14

Stanovení této pomyslné hranice tedy neznamená, že by mladšímu dítěti nemohla být realizace participačních práv umožněna. Jedná se o zakotvení jakési jistoty, že dítě po dosažení dané věkové hranice bude soudem vyslechnuto. Realizace participačních práv, z hlediska věku, se dle ne úplně konzistentní judikatury ÚS pohybuje kolem věkové hranice šesti až dvanácti let.⁵¹ Jako příklad lze uvést rozhodnutí ÚS ve věci sp. zn. II. ÚS 523/14, kdy bylo slyšeno a přihlédnuto k názoru devítiletého dítěte. Naopak v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 337/14 dospěl ÚS k závěru, že obecný soud postupoval správně, když nevyslechl devítileté dítě a zdůraznil, že „vzhledem k tomu, že věková hranice nezletilého není nikde taxativně stanovena, je na úvaze soudu, kdy přízná nezletilému schopnost formulovat své vlastní názory a jakou důkazní váhu jim s ohledem na věk a úroveň dítěte bude přikládat“. Je tedy zřejmé, že judikatura v této problematice není naprosto jednotná a rozhodnutí, zda dítě v konkrétním případě bude či nebude slyšeno, závisí na úvaze obecného soudu.

Česká právní úprava tedy neobsahuje pevnou věkovou hranici a nakonec tak závisí na úvaze soudu, zda usoudí, že je dítě dostatečně vyspělé a k slyšení přistoupí či nikoliv. Je tedy otázkou, zda je zakotvení vyvratitelné právní domněnky dostatečnou právní jistotou pro nezletilé účastníky řízení.

Jinak se k problematice věku, jako předpokladu pro realizaci participačních práv dítěte, postavilo Německo. Německá právní úprava na rozdíl od české právní úpravy zakotvuje pevnou věkovou hranici, po jejímž dosažení dítě musí být obligatorně vyslechnuto. Tuto hranici váže na věk čtrnácti let. Jakmile tedy dítě dosáhne čtrnácti let věku, musí jej německý soud ve věci, která se ho týká, vyslechnout.⁵² Stanovením pevné věkové hranice se německá právní úprava mírně odvrací od pokynů Výboru, které smluvní státy od stanovení pevné věkové hranice odvrací.⁵³ I přes stanovení pevné věkové hranice však Německo připouští, aby i mladší děti byly vyslechnuty. Nejedná se tedy o omezení práv dítěte vyjádřit svůj názor a být slyšeno, ale spíše zakotvení jistoty, že dítě po dosažení stanovené věkové hranice vyslechnuto bude.

Domnívám se, vzhledem k výše řečenému, že německá právní úprava poskytuje větší právní jistotu dítěti, že bude v záležitosti, která se ho dotýká skutečně vyslechnuto. Česká

---

⁵¹ HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. pravonadestvi.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadestvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

⁵² Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, § 159

⁵³ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

právní úprava založená na vyvratitelné právní domněnce poskytuje větší prostor pro úvahu soudu, zda dítě vyslechne či nikoliv. Soud tedy lehce může dospět k závěru, že ani dítě starší dvanácti let nevyslechne, neboť není dostatečně emocionálně či rozumově vyspělé.

Závěrem lze konstatovat, že stále zůstává nejasnou otázkou, jak staré dítě má právo se k věci vyjadřovat a jak staré dítě je schopné formulovat své názory v českém právním prostředí. Konkrétní odpověď na tuto otázku nenalezneme v právní úpravě, ani její zodpovězení nepřináší rozsáhlá judikatura ÚS. Obecné soudy se k této problematice staví rozdílně. Lze však konstatovat, že se judikatura, z hlediska věku dostatečného pro realizaci participačních práv dítěte, pohybuje kolem 6 až 12 lety věku.⁵⁴ Zatímco věk šesti let je považován za počáteční hranici vhodnosti slyšení dítěte v řízení, naopak po dosažení dvanácti let věku, by dítě mělo být slyšeno až na výjimky vždy.

2.2 Rozumová a emocionální vyspělost

Dalším z klíčových kritérií pro posouzení realizace participačních práv dítěte, je jeho rozumová a emocionální vyspělost. Hlavním kritériem, ze kterého soud vychází je věk, avšak ne všechny děti dospívají stejně rychle a je proto důležité, aby i tento faktor byl vzat v potaz. Na rozumové a emocionální vyspělosti pak závisí především hodnocení relevance názoru dítěte. Z judikatury ÚS vyplývá, že soud hodnotí přání či názor dítěte vzhledem k jeho rozumové a emocionální vyspělosti.⁵⁵

Rozumovou a emocionální vyspělost je nutné posuzovat subjektivně – tedy ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, neboť může být ovlivněna mnoha faktory. Mezi tyto faktory patří především sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, zkušenosti, informace apod.

Úroveň vyspělosti odpovídá schopnosti chápat a domyslet důsledky svých rozhodnutí.⁵⁶ V kontextu čl. 12 ÚprDt se jedná zejména o schopnost vyjádřit svůj názor, a to nezávisle a objektivně. Pokud tedy soud dospěje k závěru, že dítě je dostatečně vyspělé, aby danou věc bylo schopno posoudit, udělat si vlastní názor a ten sdělit, není důvod, proč by mu soud neměl přisoudit určitou váhu.

---

⁵⁴ HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. pravonadestvi.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadestvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2014, sp. zn. II. 1835/14

⁵⁶ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

2.3 Relevance názoru dítěte

Poté co nezletilé dítě vyjádří v řízení svůj názor či přání, musí se soud zabývat jeho relevancí, tedy jeho významností. Posouzení relevance názoru je předpokladem pro to, aby se názor dítěte vůbec mohl jakkoliv promítnout v konečném rozhodnutí soudu. V praxi se relevance názoru dítěte posuzuje především s ohledem na jeho věk⁵⁷, soud by však měl přihlídnout i k emocionální a rozumové vyspělosti dítěte, neboť úroveň vyspělosti neroste úměrně s biologickým věkem u všech dětí stejně.

Soud tedy musí projevenému názoru dítěte přiznat určitou hodnotu, a je na hodnocení soudu, v jaké míře se názor či přání dítěte v rozhodnutí promítne. Základní premisou je, že relevance názoru dítěte roste společně s jeho věkem, ale nemusí tomu tak být nutně vždy.

Soud musí přihlížet k tomu, že nezletilé dítě může být při učinění svého názoru ovlivněno mnoha faktory. Soudy jsou tedy tím subjektem, „*který musí korigovat představy i názory nezletilého, o tom, co je pro něj vhodné a co nikoliv. Obecné soudy k názoru nezletilého přihlíží právě s ohledem na věk, rozumovou a citovou vyspělost nezletilého.*“⁵⁸

Mezi faktory, které mohou ovlivňovat přání dítěte, lze zařadit především skutečnost, že si dítě mnohdy nevhodnost či škodlivost svých přání neuvědomuje, dále jeho závislé postavení na rodičích a také emocionální a rozumovou nevyspělost dítěte. Z těchto důvodů je nutné dospět k závěru, že názorem dítěte se nelze řídit absolutně.⁵⁹

I proto se zjišťování názoru dítěte v řízení před soudem a hodnocení relevance názoru dítěte setkává s problematickými aspekty. Hlavním úskalím tedy je, že si dítě nevhodnost svého přání nemusí uvědomovat. Uvedeme-li to na příkladu řízení o svěřeni dítěte do péče, dítě může dát přednost jednomu rodiči z důvodu, že jej tento rodič nechává sníst kolik sladkostí chce, nestanoví mu večerku⁶⁰, nechá ho trávit neomezené množství času na počítači a podobně. Rodič může dítě snadno manipulovat, což může výrazně ovlivnit přání či názor dítěte. Nelze se tedy přiklonit k názoru, že slova dětí vyjadřují jejich opravdové myšlenky a pocity a rovnají se tedy jejich nejlepšímu zájmu.⁶¹ Je proto nutné, aby tyto dětské představy a přání korigovala osoba, která situaci dokáže posoudit objektivně z hlediska nezávislého pozorovatele, tj. typicky soud či opatrovník.

---

⁵⁷ HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. pravonadestvi.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadestvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 16. února 2006, sp. zn. III. ÚS 707/04

⁵⁹ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, 22 s.

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ tamtéž, 22 s.

Nelze opomenout další, s tím související problematický aspekt, kterým je závislost dítěte na rodičích. Dítě je si své závislosti na rodiči vědomo, a to ho může podstatně ovlivnit při vyřčení svých přání. Mimo tuto běžnou závislost, pod kterou si lze představit zajištění základních životních potřeb jako bydlení, šacení, jídlo apod., je nezletilé dítě snadněji než dospělý člověk korumpovatelné, vydíratelné a programovatelné. V důsledku těchto praktik dítě nemusí být schopné posoudit co je v jeho zájmu, může se bát sdělit svůj názor, může mu být rodiče líto či mu nebude chtít ublížit.⁶² Rodičovská manipulace je problémem především v rámci rodičovského konfliktu – nejčastěji tedy v rámci řízení o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů a úpravě styku dítěte s druhým rodičem. Pokud se alespoň jeden z rodičů snaží přiklonit dítě na svou stranu, tak je důležité, aby soudce učinil určitá opatření. Pokud soudce dojde k závěru, že jeden z rodičů, popř. oba rodiče dítě ovlivňují a navádějí proti druhému rodiči, měl by soudce vyslechnout dítě bez přítomnosti dalších osob.⁶³ Soudce může využít i tzv. jiný soudní rok⁶⁴, který mu umožňuje vyslechnout dítě ve své kanceláři, dětském koutku apod. V souvislosti s manipulací je nutné zmínit i syndrom zavrženého rodiče. Termín syndrom zavrženého rodiče (Parental Alienation Syndrome) vytvořil americký psychiatr Richard A. Gardner na počátku 80. let. Syndrom se projevuje tím, že dítě soustavně a neodůvodněně zlehčuje a uráží⁶⁵ jednoho z rodičů a odmítá s ním jakýkoliv styk.⁶⁶ Syndrom je způsoben úmyslnou manipulací toho rodiče, který má dítě ve výlučné péči, s úmyslem zamezit dítěti ve styku s druhým rodičem. Dítě se pak podvědomě podrobí této manipulaci s vidinou vyhovění právě rodiči, s kterým tráví více času. Pokud k manipulaci dochází dlouhodobě, může u dítěte dojít k rozvoji psychických potíží a především k vytvoření pokřiveného pohledu na role jednotlivých členů rodiny.⁶⁷ Je poté na soudu, aby manipulujícího rodiče odhalil a dané jednání mu prokázal.

Při hodnocení relevance názoru dítěte je tedy důležité přihlížet k tomu, že je dítě rozumově či emocionálně nezralé, nachází se v závislém postavení a může tak být jednoduše ovlivňováno.⁶⁸

Ke zvýšení relevance názorů či přání dětí by dle mého názoru mohla přispět dostatečná informovanost dítěte o probíhajícím řízení. Pokud dítěti budou poskytnuty informace

---

⁶² tamtéž, 8-10 s.

⁶³ KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 9.

⁶⁴ Zákon č. zvláštní řízení soudní, § 18

⁶⁵ TOMĚŠOVÁ, Jana. *Syndrom zavrženého rodiče* [online]. pravniprostor.cz, 23. 1. 2019 [cit. 30. 11. 2020].

Dostupné: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/syndrom-zavrzeneho-rodice#note-1>>.

⁶⁶ KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 8.

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ BAKALÁŘ: Slyšení nezletilého dítěte..., 8-11 s.

o podstatě, průběhu a následcích řízení, a dostatečně mu tyto skutečnosti budou vysvětleny způsobem odpovídajícím jeho věku, má dítě lepší možnost uvážit vhodnost svých přání. Vždy však konečné zhodnocení zájmu a názorů dítěte musí patřit do kompetence soudu.

3. Slyšení dítěte

Jak stanoví ÚPrDt dítě má právo „*být slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká*“. To se týká veškerých relevantních soudních či správních řízení týkající se dítěte, a to bez omezení. Jedná se o široké spektrum řízení, příkladem se může jednat o odloučení od rodičů, svěření do opatrovnictví nebo péče, adopce apod. Právo být slyšen se vztahuje jak na řízení zahájená samotným dítětem, tak ve většině případů na řízení zahájená jinou osobou.⁶⁹

V souvislosti s právem dítěte na slyšení, se setkáváme s problematickou otázkou, týkající se způsobu slyšení dítěte, tedy s tím, zda má být dítě slyšeno přímo či prostřednictvím zástupce. Dle ÚS závisí na úvaze soudu, který způsob zjištění názoru dítěte zvolí.⁷⁰ Soud tak učiní na základě posouzení konkrétních vlastností a schopností daného dítěte, které posoudí v souvislosti s konkrétním řízením.

V procesní rovině je obecně právo dítěte aktivně se zapojit do řízení upraveno v § 100 odst. 3 OSŘ, který soudu ukládá povinnost postupovat tak, aby od nezletilého dítěte zjistil jeho názor na věc, a to za předpokladu, že je dítě schopno formulovat své názory.⁷¹ Právní úprava obsahuje pojem *výslech*. Je důležité odlišit výslech jako důkazní prostředek dle § 125 a násl. OSŘ, například výslech nezletilého jako svědka, a vedle toho výslech nezletilého, který je prostředkem ke zjištění názoru nezletilého. V kontextu participačních práv a § 100 odst. 3 OSŘ je nutné výslech vykládat jako postup při zjišťování názoru, resp. stanoviska nezletilého.⁷² Proto se domnívám, že by bylo vhodnější použití jiného slovního obratu, například pojmu *slyšení* či *zjištění názoru*.

Dle zákona má být primárně názor dítěte zjištěn výslechem dítěte – tedy přímo. Pouze ve výjimečných případech zákon připouští, aby názor dítěte byl zjištěn prostřednictvím zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPODu. Tento postup je v souladu s ÚPrDt, neboť ÚPrDt pouze stanoví, že dítě má být slyšeno „*přímo anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly*

---

⁶⁹ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem [online]. rm.coe.int, [cit. 28. 10. 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

⁷⁰ HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. pravonadetstvi.cz, [cit. 8. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

⁷¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 8, s. 267-275.

⁷² ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 273 s.

vnitrostátního zákonodárství.“ Nechává tak volnost smluvním státům upravit otázku způsobu slyšení dítěte vnitrostátními předpisy. Také z judikatury ÚS vyplývá, že ÚS upřednostňuje přímé slyšení dítěte, a to, pokud to věk, rozumový a mravní vývoj dítěte umožňují. V tomto ohledu je judikatura ÚS konstantní.⁷³ Pokud dítě splňuje dané podmínky, není důvod mu právo být slyšeno přímo odepřít.⁷⁴ Vedle toho i užití objektivně teologického výkladu svědčí pro využití přímého slyšení dítěte preferovaného ustanovením OSŘ, neboť jak vyplývá z I. ÚS 2661/10 *„pokud názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly, eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou; jsou tak dány větší garance objektivního posouzení názoru nezletilého dítěte“.*⁷⁵ I přestože právní úprava stanoví jako preferovaný způsob slyšení dítěte slyšení přímé, v praxi soudy postupují opačně a k přímému slyšení přistupují spíše výjimečně.⁷⁶ V případě, že dítě není slyšeno přímo před soudem, tak ÚS apeluje na to, aby názory dítěte byly soudu tlumočeny s maximální přesností a bez zkreslení.⁷⁷

Důvodem proč by mohlo být přistupováno spíše k nepřímému slyšení dítěte, může být skutečnost, že přímé slyšení dítěte v řízení může mít důsledky na psychický stav dítěte. Je tedy nutné garantovat v co nejvyšší možné míře příjemné prostředí při slyšení dítěte a vytvořit poklidnou atmosféru.⁷⁸ Soudy by při volbě vhodné formy slyšení měly přihlížet k zájmu dítěte. Zájem dítěte může odůvodnit užití nepřímé formy slyšení, například v případě, že by slyšení před soudem bylo pro nezletilého velice stresující a soud současně dojde k závěru, že jeho názor jde ve stejné míře zjistit jiným způsobem. Proto se dle mého názoru nejedná a priori o procesně špatný postup a rozpor s § 100 odst. 3 OSŘ, pokud soudy zvolí nepřímé slyšení, avšak měly by svou volbu vždy náležitě zvážit, zdůvodnit a nepřistupovat k ní automaticky.

Jeden z problémů české právní úpravy spatřuji v tom, že se volba formy slyšení dítěte neváže k žádné věkové hranici. Jiný vliv bude mít na psychiku přímé slyšení u dítěte, které se blíží k věku zletilosti a jiný například u šestiletého letého dítěte. Pro komparaci uvádím německou právní úpravu.⁷⁹ Ta obligatorně přímé slyšení stanoví u dítěte, které dosáhlo čtrnácti let věku. Naopak u mladších dětí přímé slyšení provede pouze, pokud jsou jeho názory a přání významné pro rozhodnutí, nebo je to z jiného důvodu potřeba.⁸⁰ Obecně lze ale stanovit

---

⁷³ Viz např.: nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16-3, nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14, nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10

⁷⁶ ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 275 s.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10

⁷⁹ ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 275 s.

⁸⁰ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, § 159

pravidlo, že u dítěte, které dovršilo věk dvanácti let, by soud měl vždy přistoupit k slyšení přímému, ledaže zde jsou takové okolnosti, které mohou dostatečně odůvodnit jinou formu zjišťování názoru. Soud se navíc musí vypořádat s odůvodněním jiné volby způsobu zjištění názoru.⁸¹

ÚS se vyjadřoval i k zajištění svobody projeveného názoru dítěte, kdy v zájmu toho, aby dítě projevilo svůj názor v co nejvyšší možné míře svobodně a nezávisle na jiné osobě, má soud možnost vyloučit z účasti na slyšení dítěte všechny osoby, které by dítě v tomto ohledu mohly negativně ovlivnit.⁸² V kontextu svobody projevu však může dojít ke kolizi ochrany zájmu nezletilého se zásadou projednací. V souladu se zásadou projednací mají ostatní účastníci právo být seznámeni s informacemi poskytnutými v rámci slyšení nezletilého. Dítě by mělo být seznámeno s touto skutečností, že i přestože je vyslechnuto bez přítomnosti dalších účastníků řízení, obsah jeho výpovědi bude těmto osobám sdělen. To sice může negativně ovlivnit sdělení jeho názoru, ale v současné době není jiné procesní řešení možné.⁸³

Vhodným řešením je, aby soud zvolil více možných variant způsobu zjišťování názoru dítěte a neomezoval se pouze na jednu variantu. Pokud má pochybnosti o relevanci názoru či přání dítěte, je poté vhodné, aby zájem dítěte zjistil například ze znaleckého posudku či zpráv pracovníka OSPOD. Využití více způsobu kumulativně umožní soudu zvážit své rozhodnutí z více úhlů pohledů.

3.1 Slyšení přímé

Přímé slyšení neboli slyšení dítěte přímo soudcem je preferovanou variantou jak dle OSŘ, tak i dle judikatury ÚS. V praxi však soudci spíše volí zprostředkované zjištění názoru. Na vině může být jak výklad ustanovení § 867 odst. 2 ObčZ a také to, že osobní rozhovor soudce s dítětem může být pro mnoho soudů obtížný. Hranice dvanácti let je mnohdy soudci vykládána tak, že by soudci měli osobně hovořit s dětmi staršími dvanácti let, s dětmi mladšími poté pouze tehdy, pokud je zřejmé, že jsou dostatečně emocionálně a rozumově vyspělé a jsou tedy schopné pochopit smysl a účel řízení.⁸⁴ Domnívám se, že by však soudce neměl předem automaticky presumovat, že dítě mladší dvanácti let není dostatečně vyzrálé. Pro zajištění participačních práv by se naopak mělo vycházet z předpokladu, že i mladší dítě je schopné svůj názor sdělit přímo soudci a pouze v případě, že soud u daného dítěte dojde k závěru, že není, tak připustit

---

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2010 sp. zn. II. ÚS 1532/10

⁸³ ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 278-279 s.

⁸⁴ ROGALEWICZOVÁ: Možnosti aktivního..., s. 267-275.

zprostředkované zjištění názoru. Volba způsobu zjištění názoru by se měla zakládat na zhodnocení vhodnosti v daném případě soudem.

V rámci slyšení dítěte přímo soudcem, jsou soudci sděleny názory přímo dítětem, což může zabránit nežádoucí desinterpretaci. Důležitým aspektem je i to, že se soudce s dítětem osobně seznámí a může zjistit, v jakém rozpoložení se dítě nachází, jak na řízení reaguje apod.⁸⁵ Soudce by si měl všimnout slovníku dítěte, neměnnosti jeho výpovědi, využívaných termínů či nervozity dítěte.⁸⁶ I to může být důležitým podkladem pro rozhodnutí soudu a především pokladem pro vyložení nejlepšího zájmu dítěte.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/19 se ÚS vyjádřil k přímému slyšení dítěte staršího dvanácti let. Z nálezu je patrné, že soudy by u dětí starších dvanácti let měly obligatorně přistupovat k přímému slyšení. ÚS konstatuje, že i u dětí starších dvanácti let může být faktorem, pro který může být upuštěno od přímého slyšení, psychická zátěž spojená se soudním řízením, ale „*tato psychická zátěž musí dosáhnout určité úrovně. Pro to, aby soud u dětí starších 12 let upustil od přímého zjišťování jejich názoru, musí existovat zvlášť významná okolnost, která se vymyká běžné úrovni stresu, jež obvykle pro děti přinášejí podobná řízení.*“ Obdobně rozhodl ÚS i v nálezu sp. zn. II. ÚS 2866/17. V tomto nálezu se jednalo o případ změny péče o nezletilou třináctiletou dívku. Obecné soudy nepřistoupily k přímému slyšení dívky, i přestože o to sama několikrát žádala, s odůvodněním, že by přímý výslech mohl mít negativní vliv na její psychickou stránku. ÚS takové odůvodnění odmítl a konstatoval, že výslech v takovém případě může být proveden citlivým způsobem, například v jiném prostředí. Dítěti by měla být vždy nabídnuta možnost vyjádřit se k předmětu řízení, a v případě, že by samo naznačovalo, že je pro něj slyšení nepřiměřeně zatěžující, mohlo by odmítnout. O to víc v případě, kdy dítě dosáhlo již zákonem stanovené věkové hranice.

Preference přímého slyšení vyplývá i z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Havelka a další proti České republice, kde ESLP vyslovil politováníhodnou okolnost, že děti, ačkoliv v dané době dosáhly věku třinácti, dvanácti a jedenácti let, nebyly soudy přímo vyslechnuty.⁸⁷

Aktuální problém se jeví v tom, že pro soudce je mnohdy nepřiměřeně obtížné vést osobní rozhovor s dítětem. Tomuto problému by však mohlo být zabráněno tím, že by soudci i další osoby, např. advokáti, mediátoři, sociální pracovníci, procházeli školeními v komunikačních

---

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 1-9.

⁸⁷ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. 6. 2007, stížnost č. 23499/06, bod 62.

dovednostech, v používání jazyka vstřícného k dětem a školeními o dětské psychologii.⁸⁸ Čím je dítě mladší, tím problematičtější může pro soudce být získání relevantní informace. Soudce by tak měl přihlížet ke specifikům a potřebám jednotlivých věkových skupin, znát různé techniky pro vedení rozhovorů vhodné pro komunikaci s dětmi, znát vývojová stádia dětí a podobně.⁸⁹

Při vedení rozhovoru s nezletilým dítětem je nutné, aby soudce bral v potaz nejen jeho věk, ale především jeho vývojové schopnosti, a tomu přizpůsobil způsob vedení rozhovoru i prostředí, ve kterém je rozhovor realizován i samotné načasování.⁹⁰

V rámci slyšení dítěte přímo soudcem je nutné zajistit takové podmínky, aby se dítě cítilo co nejvíce komfortně. Je možné, aby soudce vedl rozhovor s dítětem mimo jednací síň, např. v jeho kanceláři popř. ve speciálně upravené místnosti, kde bude vytvořeno přátelské prostředí, např. formou hraček, barev, dále má soud možnost, aby dítě bylo vyslechnuto bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by v jejich přítomnosti dítě nemuselo projevit skutečný názor. Naopak by soud měl umožnit přítomnost důvěrníka, který není jeho zákonným zástupcem a o jehož účast u výslechu dítě požádá.⁹¹ Soudce by při setkání s dítětem měl zvolit spíše neformální oblečení, aby nepůsobil příliš nepřístupným a přísným dojmem. Soudce by se při kladení otázek měl vyvarovat typu „*Kdyby sis měl vybrat, s jakým rodičem by si chtěl radši zůstat?*“ apod.⁹²

Dále lze předejít tomu, aby slyšení dítěte soudcem bylo pro dítě traumatizující tím, že dítě bude předem dostatečně seznámeno s tím, co se bude dít a budou mu poskytnuty informace o jeho právech způsobem odpovídajícím jeho rozumové vyspělosti. Dítě by před samotným slyšením před soudem mělo být seznámeno s důvodem, proč je důležité, aby se setkání se soudcem zúčastnilo, jak bude slyšení probíhat, mělo by být poučeno o svých procesních právech a o tom, co říkat musí a nemusí a také o tom, co se bude dít po jednání.⁹³ Plnění

---

⁸⁸ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem [online]. rm.coe.int, [cit. 8. 10. 2020].

Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

⁸⁹ ROGALEWICZOVÁ: Možnosti aktivního..., s. 267-275.

⁹⁰ MIKULA, Ondřej. *Názor dítěte před soudem a jeho hodnocení v opatrovnickém řízení* [online]. umpod.cz, 18. 11. 2018 [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na:

<https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Projekt_PARTICIPACE/Klicove_aktivity/KA_5_Prenos_dobre_praxe/Konference/5_konference/Mikula_Zjist_ova_ni_na_zoru_nezletile_ho_5.11.2018.pdf>.

⁹¹ TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení* [online]. pravni prostor.cz, 20. 2. 2020 [cit. 3. 12. 2020].

Dostupné na: <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni>>.

⁹² KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 1-9.

⁹³ KNETLOVÁ, Zlata, VOLFOVÁ, Iva, BARTUŠKOVÁ, Markéta. *Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech* [online]. pravonadetstvi.cz, 2016 [cit. 28. 11. 2020]. Dostupné na <[http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-\(ne\)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-(ne)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf)>.

informační povinnosti vůči dítěti je tedy důležitým aspektem prostupujícím skrz na skrz participačními právy dítěte a především předpokladem pro správnou realizaci jeho práv.

V poslední době řešenou otázkou je kompetentnost soudců k výslechům nezletilých. Je zřejmé, že slyšení nezletilých dětí vyžaduje zvláštní přístup, soudci však mnohdy nejsou nijak profesně školeni k výslechům nezletilých dětí a sami neví, jak k dítěti přistupovat. Tento nedostatek by bylo možné vyřešit tím, že by soudci a další odborníci jednající s dětmi, měli povinnost zvyšovat svou informovanost, absolvovat školení o vhodných technikách výslechu dětí,⁹⁴ školení z oblasti psychologie dítěte apod. Jedním z navrhovaných řešení je také to, aby dítě bylo vyslýcháno psychologem za přítomnosti soudce.⁹⁵ Pokud by soudci byli více školeni v komunikaci s dětmi, mohlo by to dle mého názoru přispět k zvýšení počtu přímých výslechů dětí.

3.2 Slyšení zprostředkované

Názor dítěte může soudce zjistit ve výjimečných případech prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPODu – v dikci právní úpravy se tedy jedná o alternativy, které mají být využívány pouze výjimečně, a nemělo by se jednat o pravidlo. Z judikatury ÚS plyne, že nepřímé zjišťování názoru dítěte je možné jen v případě, že je to v zájmu dítěte a navíc takový postup musí být soudem řádně odůvodněn. Volba některého z nepřímých prostředků zjištění názoru dítěte může být v praxi nejčastěji odůvodněna velmi nízkým věkem dítěte nebo předmětem řízení pro dítě závazným.⁹⁶

Ve stejném nálezu ÚS uvádí, že ani ustanovení opatrovníka dítěti, nezbavuje soud povinnosti zapojit dítě do řízení.⁹⁷ Při volbě formy zjištění názoru je však nutné přihlížet k zásadě nejlepšího zájmu dítěte. Právě zájem dítěte může odůvodnit volbu zprostředkované formy zjištění názoru dítěte.

3.2.1 Zastoupení dítěte v řízení

I nezletilé dítě, které není plně svéprávné, je nositelem práv a povinností a může se tak stát účastníkem soudního řízení. Absence procesní způsobilosti mu však brání samostatně jednat a vystupovat v řízení, je proto vyžadováno, aby bylo procesně zastoupeno.⁹⁸ Dítě je

---

⁹⁴ Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem [online]. rm.coe.int, [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

⁹⁵ KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem – 1. část. *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 4, s. 19.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13

⁹⁸ ROGALEWICZOVÁ: Dítě jako..., s. 1-6.

zpravidla zastoupeno svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem.⁹⁹ Zákonnými zástupci nezletilého dítěte jsou jeho rodiče, popř. jeho poručník. Z důvodu častého střetu zájmů dítěte a jeho rodičů, rodiče mnohdy dítě v řízení zastupovat nemohou, především tehdy jsou-li rodiče účastníky téhož řízení.¹⁰⁰ Ke konfliktu zájmů mezi dětmi a rodiči pak dochází především ve věcech rodinněprávních. Pokud z jakéhokoliv důvodu není možné zajistit zastoupení dítěte prostřednictvím zákonného zástupce, je soud povinen ustanovit v řízení opatrovníka. Soud tak musí v řízení zkoumat, zda je možné, aby dítě bylo v řízení zastupováno svým zákonným zástupcem, a nemůže se spolehnout pouze na to, že zákonný zástupce bude dodržovat všechny své povinnosti v řízení, ale je třeba dodržování daných povinností důsledně ověřovat.¹⁰¹ Důvody svědčící pro vyloučení zastoupení nezletilého zákonným zástupcem je mnohdy možné zjistit již ze samotného předmětu řízení.¹⁰²

Mimo střet zájmů, může být důvodem pro jmenování opatrovníka v řízení, i samotný postup rodiče jakým dítě v řízení zastupuje.¹⁰³ K tomu se se vyjadřoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2748/15 ÚS, kdy konstatoval, že v případě, že zákonný zástupce efektivně nehájí zájmy nezletilého účastníka řízení, zastupuje ho pouze formálně, se soudem nekomunikuje a nepřebírá zaslané písemnosti, by soud měl nezletilému ustanovit v řízení opatrovníka. Pokud tedy zákonný zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně nezletilého, jedná vlastně v rozporu s jeho zájmy. Opatrovníkem by měla být jmenována osoba, která je v řízení schopna nezletilého zastupovat a chránit v něm práva a oprávněné zájmy nezletilého. Obecně je jako kolizní opatrovník jmenován OSPOD¹⁰⁴, který má soudu pomoci definovat a chránit nejlepší zájem dítěte. Není ale vyloučeno ustanovení jiného subjektu jako kolizního opatrovníka. Kolizním opatrovníkem může být jmenována i osoba dítěti blízká, u které jsou splněny předpoklady pro objektivní a nestranné zastupování zájmů dítěte, nebo advokát, nebo jakákoliv jiná osoba nebo instituce, schopná zjistit a efektivně hájit zájem dítěte.¹⁰⁵ Soud, který kolizního opatrovníka vybírá, by měl s přihlédnutím k předmětu a povaze řízení vyhodnotit, zda je OSPOD schopen v dané věci účinně zastupovat a hájit práva nezletilého dítěte. Pokud se jedná o problematiku přesahující sféru působnosti OSPOD, měl by jmenovat jiný subjekt, který bude

---

⁹⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 22

¹⁰⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 892 odst. 3

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2016, sp. zn. I. ÚS 3966/14

¹⁰² VLACHOVÁ, Alena, KOPEČKOVÁ, Andrea. *Ochrana procesních práv nezletilých v řízení před soudem* [online]. epravo.cz, 20. 7. 2016 [cit. 1. 12. 2020]. Dostupné na: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-procesnich-prav-nezletilych-v-řízení-před-soudem-101418.html>>.

¹⁰³ ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 265 s.

¹⁰⁴ tamtéž

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 852 s.

schopen zastupovat dítě v souladu s jeho zájmy.¹⁰⁶ Roli OSPOD jako kolizního opatrovníka se blíže budu věnovat v kapitole 3.2.3.

Zároveň ÚS poukazuje na rozdílnou roli kolizního opatrovníka a právního zástupce. „Zatímco kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, právní zástupce má hájit názory a stanoviska dětí. Zájmy chráněné opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné.“¹⁰⁷ Úkolem kolizního opatrovníka tak je prezentovat soudu objektivně nejlepší zájem dítěte, zatímco cílem právního zástupce, nejčastěji advokáta, je hájit zájmy a postoje dítěte jako svého klienta, ač se nemusí jednat o nejlepší zájem dítěte.

Nejen OSPOD, ale i advokát může být dítěti ustanoven jako kolizní opatrovník. K tomu se vyjadřoval ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/13-2 ÚS, kdy shledal jako vhodnější variantu ve sporném řízení, ustanovit v daném případě nezletilému jako kolizního opatrovníka advokáta, namísto OSPOD.

Nezletilé dítě může být dále v řízení zastoupeno právním zástupcem, zejm. advokátem nebo obecným zmocněncem, např. osobou blízkou. Smlouvu o zastupování může uzavřít jak rodič dítěte, tak i dítě samotné.¹⁰⁸ V rozsahu své procesní způsobilosti může dítě udělit plnou moc pro zastupování. Toho se dotýkají dvě problematické otázky – a to určení míry procesní způsobilosti nezletilého, a především pak otázky finanční. Z důvodu finanční stránky často sjednávají pro děti právní zástupce rodiče. Pak ale nastává riziko, aby právní zástupce skutečně hájil zájmy nezletilého a nikoliv rodičů.

V každém případě, ujednání smluvního zastoupení nevyklučuje zastoupení zákonným zástupcem či kolizním opatrovníkem. To vyplývá z ustanovení § 894 odst. 2 ObčZ, kde je stanoveno, že existence smluvního zastoupení nemá vliv na zákonné zastoupení dítěte rodiči. Kolizní opatrovník plní úlohu zákonného zástupce v řízení. Dítě tak v řízení může být zastoupeno jak zákonným zástupcem, popř. kolizním opatrovníkem, tak i svým právním zástupcem.¹⁰⁹

3.2.2 Znalecký posudek

Zjišťování názoru dítěte výlučně prostřednictvím znaleckého posudku není v praxi obvyklé. Především v řízeních péče soudu o nezletilé jsou znalecké posudky hojně využívány,

---

¹⁰⁶ ROGALEWICZOVÁ: Dítě jako účastník..., s. 4.

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13

¹⁰⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 894

¹⁰⁹ ROGALEWICZOVÁ: Možnosti aktivního..., s. 267-275.

ale nejsou nařizovány jen a pouze ke zjištění názoru dítěte. Prostřednictvím znaleckého posudku soud zjišťuje především vztahy mezi rodiči a dítětem.¹¹⁰ Znalecký posudek pak slouží jako jeden z podkladů pro jeho rozhodnutí. Především v řízeních týkajících se rodičovských konfliktů je nutné zajistit nezávislost zájmů dítěte na vůli rodičů¹¹¹, soud tedy často přistupuje ke zjištění vztahů, osobních poměrů osob, výchovného prostředí a podobně, prostřednictvím znaleckého posudku. Soud po soudním znalci vyžaduje vyšetření a hodnocení osob, které se znaleckému zkoumání podrobují. V rámci tohoto zkoumání může znalec zjistit i přání dítěte, ale v tomto případě se jedná spíše o vedlejší produkt hlavní činnosti.¹¹²

Nevýhodou znaleckého posudku může být delší doba jeho vypracování ustanoveným znalcem. Soudní řízení se tak může až o několik měsíců protáhnout.¹¹³ Samotná délka řízení může negativně působit především na psychiku nezletilých dětí, u nichž se mohou následně rozvinout psychické či psychosomatické potíže.¹¹⁴ Především pak v řízení ve věcech opatrovnických se vhodnost opatření posuzuje i vzhledem k rychlosti provedení daného opatření. Řešení by tak mělo být nalezeno co v nejkratší době, neboť déle trvající řízení může vést k nenapravitelným důsledkům ve vztahu mezi dítětem a rodiči.¹¹⁵ Závěry znaleckých posudků nemusí být mnohdy jednoznačné,¹¹⁶ bude tedy stejně na soudu, aby přistoupil i k dalším způsobům zjištění názorů.

3.2.3 Zjištění názoru prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí

V současné praxi plní úlohu kolizního opatrovníka dítěte pro řízení zpravidla OSPOD.¹¹⁷ OSPOD v řízení vystupuje jako zástupce dítěte, jeho povinností je prezentovat názor či přání dítěte a hájit tak zájmy nezletilého dítěte.¹¹⁸ Úkolem OSPODU by tak mělo být zjistit, vyhodnotit a následně u soudu prezentovat potřeby a názory dítěte.¹¹⁹

---

¹¹⁰ tamtéž

¹¹¹ HOŘÍNOVÁ, Anna. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé* [online]. law.muni.cz, [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>>.

¹¹² ROGALEWICZOVÁ: Možnosti aktivního..., s. 267-275

¹¹³ KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 4.

¹¹⁴ ZACHOVÁ, Veronika. Znalecký posudek ve věcech rodinněprávních. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 6, s. 9.

¹¹⁵ KAVALÍR: Úskalí zjišťování názoru..., s. 19.

¹¹⁶ KOVÁŘOVÁ: Participační práva dětí. s. 4.

¹¹⁷ ŠÍNOVÁ: Rodičovská odpovědnost. 265 s.

¹¹⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, č. 20, s. 713-719

¹¹⁹ HOFSCHEIDEROVÁ Anna. O roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení o péči, respektive o úpravě poměrů dítěte. [online]. epavo.cz, [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.epavo.cz/top/clanky/o-rol-i-kolizniho-opatrovni-ka-ditete-v-soudnim-rizeni-o-peci-respektive-o-uprave-pomeru-ditete-110853.html>>.

OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte má zjistit názor dítěte, přednést ho u soudu a také ho u soudu hájit. Mezi náplň jeho práce patří především návštěva domácnosti, kde dítě žije, vypracování zprávy pro soud – kde se vyjadřuje především k životním a bytovým podmínkám dítěte, ekonomické situaci rodičů, popř. dalším faktorům, které mohou být podstatné pro rozhodnutí soudu. Úkolem OSPODu je například zjistit názor dítěte na rodinnou situaci a jeho přání a představu o budoucím uspořádání poměrů. Je nutné, aby OSPOD vedl rozhovor s dítětem v jemu příjemném prostředí, např. v domácnosti, ve které dítě žije, ale zároveň je nutné zajistit absolutní soukromí bez přítomnosti jakýkoliv třetích osob, aby dítě nemohlo být nijak ovlivněno především jedním z rodičů.¹²⁰ Jednou z funkcí OSPODu je také informovat dítě o řízení, a to především za předpokladu, že tak neučili jeho zákonní zástupci. OSPOD by tak měl zjistit, zda tato povinnost byla rodiči splněna, a v případě že nebyla, sám dítě o podstatě řízení a dalších skutečnostech informovat.

Úkolem OSPODU je tedy jednak prezentovat před soudem názory a přání dítěte, ale současně u soudu hájit objektivní řešení, které je v nejlepším zájmu dítěte, což nemusí být vždy v souladu.¹²¹ Z nálezů ÚS vyplývá, že kolizní opatrovník by měl především soudu přednést nejlepší zájem dítěte.¹²²

Problémem současné praxe je, že OSPOD v řízení často plní dvě úlohy. Zaprvé v řízení působí jako zprostředkovatel řešení rodičovského konfliktu a za druhé jako kolizní opatrovník dítěte.¹²³ Jakožto zprostředkovatel řešení rodičovského konfliktu vykonává OSPOD sociální práci s rodinou, má svou činností přispívat ke zdárnému vyřešení konfliktu a obnovení narušených funkcí rodiny – to však vyžaduje úzkou spolupráci s rodiči. V rámci tohoto postavení se ocitá mezi dvěma rodiči usilujícími přetáhnout ho na svou stranu. Vedle toho je úkolem OSPODU v roli kolizního opatrovníka hájit zájmy dítěte v řízení. Má-li OSPOD plnit obě úlohy v témže řízení, ocitá se v obdobném postavení jako dítě. Ale právě z důvodu střetu zájmů byl nezletilému dítěti ustanoven.¹²⁴

To, že OSPOD mnohdy ještě před samotným řízením s rodinou intenzivně pracuje je významným rizikem pro výkon kolizního opatrovnictví.¹²⁵ V praxi se jedná především o využití poradenské a preventivní činnosti OSPOD rodiči při řešení své aktuální situace často související

---

¹²⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 20, s. 713-719.

¹²¹ ROGALEWICZOVÁ: Dítě v rodičovském konfliktu..., 165 s.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13-2

¹²³ ROGALEWICZOVÁ: Dítě v rodičovském konfliktu. ..., 161 s.

¹²⁴ ROGALEWICZOVÁ: Orgán sociálně-právní..., s. 713-719.

¹²⁵ NOVOTNÁ, Věra. Opatrovnictví – další nelehká role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 7, s. 5.

s jejich rozvodem nebo se může jednat o ohrožené dítě ve smyslu § 6 ZOSPOD. V těchto situacích si pracovníci OSPOD vytváří svůj pohled na rodinu především z rozhovorů s rodiči a mnohdy jsou pak pracovníci těmito názory ovlivněni, poté pro ně může být těžké prezentovat nezávisle názor dítěte.¹²⁶ V poslední době je probíráno několik možných variant řešení problematického postavení OSPOD. Jedním z možných řešení je, že pracovníkům OSPOD bude ponechán výkon kolizního opatrovnictví, ale bude jim odebrána další činnost, kterou vykonávají – především poradenská a preventivní činnost. Tím by byl vyřešen střet zájmů mezi rodiči a dítětem. Pracovníci OSPOD by se tak mohli soustředit na zastupování zájmů dítěte a nikoliv řešení problémů rodičů.¹²⁷ Tím by mohla být vyřešena otázka časté nečinnosti OSPOD jako kolizního opatrovníka, neboť by mu část jeho agendy ubyla.¹²⁸ Dalším možným řešením, které se nabízí je přenést výkon kolizního opatrovnictví na samostatný subjekt – tedy vytvořit samostatnou právní profesi, sloužící k zastupování dětí v řízeních. Tím by byl OSPOD zcela z kolizního opatrovnictví vyloučen. Toto řešení by však mohlo přinést celou řadu dalších problémů, především z hlediska financování.¹²⁹

K činnosti OSPOD při zastupování nezletilých dětí se vyjadřoval ÚS ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/13. V daném případě obecný soud ustanovil nezletilým účastníkům řízení ve věku 9 a 16 let opatrovníka – OSPOD. Po ustanovení opatrovníka soud komunikoval výlučně s ním, nikoliv s žalovanými přímo. V odvolání nezletilí namítali, že jim nebyla dána možnost vyjádřit se k věci, a to ani přímo, ani prostřednictvím opatrovníka. ÚS dospěl k závěru, že pokud obecný soud ustanoví nezletilým dětem bez ohledu na jejich vůli opatrovníka, přebírá tím zodpovědnost za způsob vedení tohoto zastoupení. Soud je tedy v tomto případě odpovědný za dodržování všech aspektů práva na spravedlivý proces.

S činností OSPOD jako kolizního opatrovníka se pojí i další podstatné problémy. Jak vyplývá ze správy Veřejného ochránce práv z roku 2018, během let 2016-2017 obdržela ombudsmanka 687 podnětů proti činnosti OSPOD. Nejčastějším pochybením OSPODU byla nečinnost nebo nedostatečná ochrana dětí a druhým nejčastěji zjišťovaným pochybením byl postup OSPOD jako kolizního opatrovníka. OSPOD jako kolizní opatrovník ne vždy respektuje participační práva dítěte, především nezjišťuje jejich názor, neposkytuje jim informace o řízení

---

¹²⁶ ROGALEWICZOVÁ: Jaký bude další..., s. 3.

¹²⁷ tamtéž, s. 4.

¹²⁸ Veřejný ochránce práv. *Sporů o děti přibývá a jsou vyhocenější* [online]. ochrance.cz, 30. 5. 2018 [cit. 27. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2018/sporu-o-deti-pribyva-a-jsou-vyhrocenejsi/>>.

¹²⁹ ROGALEWICZOVÁ: Jaký bude další..., s. 4.

ani o jejich situaci.¹³⁰ V praxi mnohdy pracovník OSPOD nepřistupuje k osobnímu setkání a rozhovoru s dítětem, ale spokojí se pouze se sdělením poskytnutým mu rodičem dítěte. Tímto porušením je však popřen smysl jeho úlohy v řízení, neboť namísto toho, aby bylo zabráněno nežádoucímu střetu názorů rodičů s dítětem, za jehož účelem byl jako kolizní opatrovník jmenován, je soudu prezentováno pouze stanovisko poskytnuté rodiči a nikoliv samotným dítětem.¹³¹ Problémem je i to, že na jednoho pracovníka OSPOD připadá až několik set případů, není tedy ani v moci tohoto pracovníka, aby se důkladně seznámil s každým dítětem, které má u soudu zastupovat.¹³²

Jak vyplývá z výše uvedeného, s rolí OSPOD jako kolizního opatrovníka nezletilých dětí se pojí několik problémů, a proto je role a postavení OSPOD v poslední době hojně diskutovaným tématem.

Jedním z diskutovaných problémů je také absence odborných znalostí OSPOD ve specifických případech, což je způsobeno tím, že činnost OSPOD jako kolizního opatrovníka je jen malou částí agendy, které se musí věnovat. Z § 469 ZŘS vyplývá, že opatrovníkem soud *zpravidla* jmenuje OSPOD. Termín *zpravidla* je nutné vykládat jako obyčejně, obvykle či pravidelně.¹³³ Právní úprava tedy připouští, aby ve vhodných případech byl dítěti jmenován jako kolizní opatrovník jiný subjekt. Takový postup bude odůvodněn především specifiky daného řízení a nedostatkem znalostí dané problematiky OSPODu tak, že by zájmy nezletilého dítěte nemohly být chráněny efektivně.¹³⁴ Může se jednat například o řízení ve věcech majetkových, kde je namístě, aby soud jako opatrovníka dítěti jmenoval jiný subjekt, který se v dané problematice bude orientovat lépe. Soud by tak měl opatrovníka dítěti vybrat s ohledem na předmět řízení.

---

¹³⁰ Veřejný ochránce práv. *Sporů o děti přibývá a jsou vyhrcovanější* [online]. ochrance.cz, 30. 5. 2018 [cit. 27. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2018/sporu-o-deti-pribyva-a-jsou-vyhrcovejssi/>>.

¹³¹ ROGALEWICZOVÁ: Dítě jako účastník..., s. 4.

¹³² ROGALEWICZOVÁ: Orgán sociálně-právní..., s. 713-719.

¹³³ Ústav pro jazyk český. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. ssjc.ujc.ca.cz, 2011 [cit. 30. 11. 2020]. Dostupné na:

<<https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=zpravidla&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>>.

¹³⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Jaký bude další osud kolizního opatrovníka? *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 7-8, s. 2.

Závěr

Za hlavní cíl této bakalářské práce bylo považováno zodpovězení otázky, zda je v České republice zajištěno účinné uplatnění participačních práv dětí. K tomu, abych mohla tuto otázku zodpovědět, jsem se musela seznámit jak s vnitrostátní právní úpravou, tak i úpravou mezinárodní. V rámci celé práce jsem si vymezila několik dílčích otázek, které mi měly dát podklad pro to, abych byla schopna učinit závěr, a zodpovědět tedy, zda právní úprava v České republice zajišťuje účinné uplatnění participačních práv dětí.

Po zpracování celé práce jsem dospěla k závěru, že ačkoliv je vnitrostátní úprava v souladu s mezinárodními závazky, kterými je Česká republika vázána, vykazuje určité problematické aspekty. Jeden z problémů spatřuji ve stanovení vyvratitelné právní domněnky věku dvanácti let, jako předpokladu schopnosti realizovat participační práva dítětem. Vyvratitelná domněnka poskytuje soudcům velký prostor pro úvahu, zda dítě vyslechnou či nikoliv. Vystává zde tak hrozba, že ani dítě starší dvanácti let, nemusí být v řízení slyšeno a může tak dojít k porušení jeho zaručených práv.

Dalším problémem je realizace slyšení dítěte. Zde neshledávám problém v samotné právní úpravě, ale spíše v praxi. Preferovanou variantou způsobu slyšení dítěte dle OSŘ je slyšení přímé, tj. slyšení přímo soudcem. Soudci však mnohdy nejsou nijak školeni k vedení rozhovorů s dítětem a mnohdy samy neví jak s ním komunikovat. To může mít za následek, že soudce k přímému slyšení vůbec nepřistoupí a zvolí jinou variantu zjištění názoru dítěte, nebo z rozhovoru s dítětem nebude schopen zjistit dostatečně všechny jeho přání a názory. Zde by se Česká republika měla inspirovat pokyny Justice vstřícné k dětem, které apelují na státy, aby soudci, kteří přicházejí do styku s dětmi, byli pro tuto činnost dostatečně školeni.

Dále je důležité zmínit poslední dobou hojně diskutované postavení OSPOD jako kolizního opatrovníka. V rámci práce jsem se zabývala jen ve zkratce nejdůležitějšími problémy týkající se OSPOD souvisejícími s participačními právy. Jak vyplývá ze zprávy Veřejného ochránce práv, OSPOD v řízení bývá mnohdy nečinný, nezjišťuje skutečný názor dítěte a nehájí dostatečně jeho zájmy. To je dle mého názoru způsobeno především množstvím agendy, kterou OSPOD plní. Na jednoho pracovníka OSPOD připadá velké množství případů a není tak divu, že není schopen se věnovat dostatečně každému dítěti. Pokud je tedy OSPOD jmenován jako kolizní opatrovník dítěti, nezaručuje to vždy účinnou ochranu práv nezletilého dítěte.

S participačními právy se pojí úskalí zjišťování názoru dítěte. Dítě je jako závislý subjekt snadno ovlivnitelný svými rodiči a nemusí tak vyjadřovat svůj vlastní názor či přání. Ne vždy tak musí být přiznání práva vyjádřit názor v zájmu dítěte.

Závěrem lze konstatovat, že participační práva jsou důležitým konceptem, který dítěti pomáhá vyrovnat nerovné postavení vůči rodičům, popř. třetím osobám. Dětem by mělo tak být umožněno participovat na řízení, které se jich přímo i zprostředkovaně dotýká. Nelze však opomíjet, že se jedná o právo a nikoliv povinnost dítěte, pokud tedy výslovně odmítne být v řízení slyšeno, nelze ho k tomu nutit.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BAKALÁŘ, Eduard a kol. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému). 1 vydání. Praha: Nakladatelství Triton, 2008. 11 s.

RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 31 s.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu. Praha: Leges, 2019. 127 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 273 s.

Komentáře

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 852 s.

PEKAŘOVÁ, Lenka. Čl. 32 [Ochrana rodiny, rodičovství a mateřství; zvláštní ochrana nezletilých]. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, 892 s.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., sociálně-právní ochrana dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Odborné časopisy

ALSTON, P. The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 1994, č. 3, s. 19.

- HRUŠÁKOVÁ, Milana, STAVINHOVÁ, Jaruška, GREGOROVÁ, Zdeňka. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 53–60.
- KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 3, s. 88-93.
- KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem – 1. část. *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 4, s. 19.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 9, s. 1-9.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Zájem dítěte je vždy to, co chci já. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 11, s. 1.
- LUŽNÁ, Romana. Nejlepší zájem dítěte. *Rodinné listy*, 2017, roč. 6, č. 10, s. 18-19.
- NOVOTNÁ, Věra. Opatrovnictví – další nelehká role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 7, s. 5.
- PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, roč. 1, 2012, č. 11, s. 36-40.
- SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě. *Právo a rodina*. 2013, roč. 15, č. 3, s. 17.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 8, s. 267-275.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Dítě jako účastník občanského soudního řízení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 3, s. 1-6.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Jaký bude další osud kolizního opatrovníka? *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 7-8, s. 4.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 20, s. 713-719.
- WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 13-14, s. 470-477.
- ZACHOVÁ, Veronika. Znalecký posudek ve věcech rodinněprávních. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 6, s. 9.

Mezinárodní smlouvy

Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
Evropská úmluva o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

Internetové zdroje

Akademie HAVEL, HOLÁSEK & PARTNERS, S.R.O. *Analýza současné právní úpravy ochrany práv dětí a systému péče ohrožené děti v České republice* [online]. [cit. 27. 10. 2020]. Dostupné na: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/HolasekHavel_Analyza-soucasne-pravni-upravy-ochrany-prav-deti-a-systemu-pece-o-ohrozene-deti-v-CR.pdf>.

HOFMANOVÁ, Helena. Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu [online]. pravonadetstvi.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na: <<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/ucast-ditete-participacni-prava-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-ustavniho-soudu/>>.

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení o péči, respektive o úpravě poměrů dítěte* [online]. epravo.cz, [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-roli-kolizniho-opatrovnika-ditete-v-soudnim-rozeni-o-peci-respektive-o-uprave-pomeru-ditete-110853.html>>.

HOŘÍNOVÁ, Anna. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé* [online]. law.muni.cz, [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>>.

KNETLOVÁ, Zlata, VOLFOVÁ, Iva, BARTUŠKOVÁ, Markéta. *Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech* [online]. pravonadetstvi.cz, 2016 [cit. 23. 11. 2020]. Dostupné na < [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-\(ne\)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-(ne)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf) >.

MIKULA, Ondřej. *Názor dítěte před soudem a jeho hodnocení v opatrovnickém řízení* [online]. umpod.cz, 18. 11. 2018 [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Projekt_PARTICIPACE/Klicove_aktivity/KA_5_Prenos_dobre_praxe/Konference/5_konference/Mikula_Zjis_t_ova_ni_na_zoru_n_ezletile_ho_5.11.2018.pdf>.

Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem [online]. rm.coe.int, [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné na: <<https://rm.coe.int/16806a452e>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení* [online]. pravniprostor.cz, 20. 2. 2020 [cit. 23. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni>>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Syndrom zavrženého rodiče* [online]. pravniprostor.cz, 23. 1. 2019 [cit. 30. 11. 2020]. Dostupné: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/syndrom-zavrzeneho-rodice#note-1>>.

Ústav pro jazyk český. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. ssjc.ujc.ca.cz, 2011 [cit. 30. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=zpravidla&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>>.

Veřejný ochránce práv. *Sporů o děti přibývá a jsou vyhrocenější* [online]. ochrance.cz, 30. 5. 2018 [cit. 27. 11. 2020]. Dostupné na: <<https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2018/sporu-o-deti-pribyva-a-jsou-vyhrocenejsi/>>.

VLACHOVÁ, Alena, KOPEČKOVÁ, Andrea. *Ochrana procesních práv nezletilých v řízení před soudem* [online]. epravo.cz, 20. 7. 2016 [cit. 1. 12. 2020]. Dostupné na: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-procesnich-prav-nezletilych-v-rizeni-pred-soudem-101418.html>>.

Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), CRC/C/GC/12, ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. 11. 2020]. Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2006, sp. zn. III. ÚS 707/04

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1156/2010

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 1649/2013
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2014, sp. zn. II. 1835/14
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14
Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14
Nález Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2017, sp. zn. I. ÚS 222/17
Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16-3
Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. III. ÚS 2396/19
Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. 6. 2007, stížnost č. 23499/06

Jiné zdroje

BOGNÁROVÁ, Věra. Mladiství zaměstnanci. In: HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, RYBA, Jan. Dítě. In: HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2001. 571 s.

Shrnutí

Tato bakalářská práce na téma „Participační práva dítěte v soudním řízení“ se zabývá problematikou uplatňování participačních práv dětí v řízení před soudem. Cílem práce je zjistit, zda česká právní úprava zajišťuje účinné uplatnění participačních práv dětí a případně poukázat na aktuální problematické jevy v právní úpravě nebo v praxi. Pro dosažení cíle práce bylo stanoveno několik dílčích výzkumných otázek, které se zabývají problematickými jevy, které se v souvislosti participačních práv dětí vyskytují.

Účelem první kapitoly je vymezit základní pojmy týkající se dané problematiky. Druhá a třetí kapitola si klade za cíl upozornit na možné problémy při uplatňování participačních práv dětí, zejména v souvislosti s hodnocením názoru dítěte a samotným zjišťováním názoru dítěte. Proto se druhá kapitola zaměřuje na jednotlivé podmínky pro uplatnění práv dítěte a třetí kapitola následně na způsoby slyšení dítěte – přímé a zprostředkované.

Summary

The topic of this bachelor thesis is "The participatory rights of children in judicial proceedings" and it deals with the issue of exercising children's participation rights in judicial proceedings. The thesis aims to find out whether the Czech legislation ensures the effective application of children's participation rights and, if necessary, to point out the current problematic phenomena in the legislation or practice. To achieve the objectives of thesis, several sub-research questions have been set out, which deal with problematic phenomena occurring in connection with children's participation rights.

The first chapter is focus to define the basic concepts related to the problematic field. The second and third chapters aim to draw attention to possible problems in the application of children's participation rights, especially in particular concerning the assessment of the child's opinion and the finding of the child's opinion. Therefore, the second chapter focuses on the individual conditions for the application the rights of the child, and the third chapter then focuses on the methods of hearing the child - direct and mediated.

Klíčová slova

Participační práva, dítě, právo být informován, právo vyjádřit svůj názor, nejlepší zájem dítěte, vyvratitelná právní domněnka věku, slyšení dítěte, zastoupení dítěte

Key words

Participation rights, child, the right of the child to be informed, the right of the child to express his or her opinion, the best interest of the child, rebuttable presumption of age, hearing of the child, representation of the child